

Greve Strand ligner paradís. FOTOS: JANNE KLERK

FORTSAT FRA FORSIDEN

Hvad vi har – og hvad vi kan miste

poetiske »udligningskyst«, hvor havet stjæler land i den ene ende og lægger det tilbage i den anden, mens mennesker på land kæmper for at forhindre det.

»De fleste tænker på kysten som en bred sandstrand med lange kraftige bølger, men stranden udgør kun en lille del af de 7500 kilometer,« siger Janne Klerk.

»Den typiske danske kyst er i virkeligheden tilgroet og ufræmmelig med væltede træer fra skrænterne eller tætte sivskove. Meget er også utilgængeligt på grund af private ejerforhold med skilte og skæld ud. Grundloven slår fast, at Danmarks kyster er offentligt tilgængelige, men det ser man gennem fingre med mange steder. Nogle planter tjørnehække fra huset og helt ned til vandet eller bygger betonvægge, så man ikke fysisk kan komme forbi.«

For at være tro mod sit ønske om at give et oprigtigt billede af Danmarks opsplittede og vandrige geografi optræder også det nyere fænomen »sluksuslejligheder«, opført i stenarkener i overgangen fra fiskerihavn til fritidshavn. Derfor består bogen ikke udelukkende af billeder, der får det til at svimle for romantikere.

»Jeg kan godt holde ud at tage grimme billeder og har mange flere, end der er med i bogen. Man kunne lave et stort værk om et grimt Danmark, men her er overvejende helt vidunderligt dejligt! Dét, hvor kysten er grim, er den forsømt eller plastrat til med tæt byggeri.«

– Du har fat i sammenstødet mellem en kolosalt varieret kyst og et kolosalt monotont byggeri.

»Det er frygtelig trist, hvad man har lavet i havnene. Byggeriet er standardiseret med store vinduer og altaner. Der er ingen legepladser, ingen kroge at mødes i, og alt er vanvittig dyrt. De udnytter slet ikke, at de ligger lige ud til åbent vand. Nogle steder står blokkene så tæt, at det er lige før, jeg vil kalde det forfinet slum.«

»Selv« siger hun og peger på et billede af Isbjerg i Aarhus Havn; et byggeri i kridhvide skinnende plader med transparente blå altaner. Gården ligner et blankt stuegulv,

blottet for blomster, træer, bænke og andre tegn på muligt liv. Nogle grå betonpulleter er sat ned i jorden i et mønster. »Dér skal Gyda og Sofia sidde og hygge sig med deres børn.«

På Kalvebod Brygge i København vender domicilerne deres bagindgange og skralde-spande mod vandet, og de ansatte trækker gardinerne ned på grund af det stærke lys fra vandet.

I Ringkøbing Fjord ligger Pretty Woman og 13 andre husbåde i sivene, forskudt og

i to etager. Ferieboliger i stål og glas, som fuldstændig parallelliserer havnebyggeriet og ser fremmede ud på vandet.

Et stykke inde i projektet brød debatten om kysterne løs, og græsrodder tog initiativer til at redde dem – især fra lokale borgmestre, udviklere og andre idéfolk.

»Turistmedgangen skyldes ikke manglende attraktioner. Turisterne kan lide vores åbne land og frie strande. Jeg tror, de bliver væk, fordi Danmark er blevet så dyrt, at det næsten ikke er til at holde ferie her længere. Det hjælper ikke, at man bygger mere, som vil gøre det endnu dyrere. Sæsonen er så kort, at nye kostbare attraktioner vil få store problemer med at løbe rundt. Og så står de der. Hvis turister vil have Mallorca, rejser de jo til Mallorca. Der er også meget mere sol.«

– Der er heller ingen sammenhæng mellem de små skure, stjelepladser, træbroer og lune lasieder i småhavnene og det bastante byggeri, der ikke ser ud til at have optaget noget som helst af det gamle i sig?

»De mindre havne har stadig den uohøjtidelige, sjove og jordnære stemning, som jeg selv søger. De er hyggelige, men de er også ved at blive moderniseret med lystbåde, små butikker og cafeer. Et sted har de lavet et vinterbade til handicappede, som kan køre i rullestol ned i vandet. Der er ikke en fiskeskutter tilbage. Fiskerne har solgt kvoter og kuttere, og jeg er blevet fortalt, at de køber lejlighederne uden bopælspligt, så de har et sted at bo, når de er hjemme på ferie fra syden.«

I Grenaa havn ligger de gamle kutteres kirkegård. Da hun tog billeder der, slog det

Nordre Bråd, Æbelø i Kattgat. Man kan vade ud til den.

Tormaj, Diernæs Bugt i Sønderjylland. Typisk dansk kyst med joller på alle vandrette flader.

hende, at lige så meget klippet jern, der hober sig op på skrotpladsen, lige så få kuttere ligger i havnene.

Karstensens Skibsværft i Skagen bygger op med nye supertrawlere til at erstatte de gamle opkøbte og skrottede. De nye suger bogstaveligt fiskene op af havet og direkte ind i fryserummet, hvorfra de sprøjtes ud, når man kommer i havn. Måske i Hanstholm, som Klerk har taget midt i en auktionsrunde over mørksej.

Fiskerne har ikke fysisk arbejde længere, så for enden af kahytgangen i trawlerne ligger fitnessrummet, så de kan holde sig i form på søen.

Samme historie som med landbruget. Sammenlægning til større bedrifter, mere mekanik, færre hænder. Ændrede vilkår for eksistens – og man kan se det hele med øjet. Landets udseende ændrer sig.

HUN tog Jylland først, for det var mest bekosteligt. Klerk krydsede frem og tilbage i hovedlandet på må og få for at undgå at fotografere særlige strækninger på samme årstid. En gang til Vestkysten, næste gang til østsjælland og senere på året tilbage til klitterne og den voldsomme kyst.

»Jylland er rene lange stræk og linjer med en fælles tone, hvor Sjælland, Fyn og de små øer indeholder så mange forskelligheder, at

jeg virkelig måtte planlægge rationelt for at få dem alle sammen med.»

På Anholt fik Janne Klerk en nethindeløsning, så hun måtte opereres og holde sig i ro i tre måneder. Komplikationer opstod, og endnu en operation var nødvendig. Bagefter gik hun med klap for øjet i otte måneder. Ikke en god situation for en fotograf med hele landet liggende og vente på sig.

I de stille måneder lavede hun køreplaner for resten af rejsen. På Google Maps satellitbilleder fandt hun, hvad hun manglede – fra typer af kystsikring til særlige skove i vandkanten – og førte dem ind på et kort. Alle steder ledte hun efter sommerhuse tæt på den sti, der skulle føre hende til stedet, så hun havde en adresse at køre efter.

Når hun står der, tager hun ikke ret mange billeder, men bruger lang tid på at finde den nøjagtige ramme for billedet. Hun arbejder altid på stativ, og når elementerne (sæt, busk, sky, måge, menneske, køer) er perfekt placeret i forhold til hinanden, så billedet ikke »vælter«, trykker hun. Det skal sidde lige i skabet.

KLERKS billeder føles som en gave, hvor man får sit land foræret og fortolket. Hvad er der til os selv og turister – bortset fra løsrevne dropkogerier og kræmmermarkeder, hoppeborge, vandlande og sommerlande?

En europæisk klitstormagt med sandstrande, som set fra oven danner en næsten ubrudt lys kontur.

Vi har 443 navngivne øer og mænd i blå termoheldragter overalt.

Vi har Vadehavet i bestemt form, for der er kun det ene, der ved Jordens og månens gensidige tiltrækningskraft tørlægges to gange i døgnet.

Vi har et ægte floddelta, det eneste i Danmark, der hvor Skjern Å løber ud i Ringkøbing Fjord. Deltaets front bevæger sig ud i fjorden med en hastighed af ti meter om året, fordi vandet i fjorden ikke har bevægelse nok til at føre åens sand og grus med sig bort.

Vi har trækfærger til selvbetjening (max tre personer) og joller liggende på alle vandrette flader.

Vi har pensionerede fiskere med god tid i alle havne, især under halvtag og i dunkle traskure.

Vi har Råbjerg Mile på vej tværs over Jylland. Et fascinerende væsen, hvor »selve milen vandrer forrest og har to lange, relativt smalle og mere eller mindre vegetationsdækkede klitarme på hæft«, skriver naturgeograf Merete Binderup og Gitte Broeng, forfatter og cand.mag. i litteratur og kunsthistorie i en af deres korte tekster i bogen.

Råbjerg Mile er på grund af sin nuværende u-form snarere en parabelklit end en mile (defineret som en vegetationsløs, kuppelformet vandreklit med afrundede sider).

Vi har Limfjorden, som ikke er en fjord, men et sund, der forbinder Nordsøen med Kattegat og adskiller det nordlige Jylland fra resten.

Vi har Det Sydfynske Øhav, et druknet morænelandskab, hvor kun toppen af bakkerne stikker op som øer (omkring 50 stykker, holme inklusive).

Vi har klipper.

Vi har katastrofen for 66 millioner år siden, indlagt i selve Stevns Klint som tynde mørke lag i det lyse. En meteor på ti kilometer i diameter ramte Jorden, så støvet skyggede for solen. Halvdelen af dyrearterne døde, inklusive dinosaurer, sammen med deres visne føde.

Vi har Jyllands to vidt forskellige kystlinjer – det lange stræk med gennembanket hvid kvarts (sand) vestpå og det fligede kystlandskab med smalle strande, væltede træer og langsommelig omformning på østkysten.

Vi har en måge stående på hver en sten på en spejlblandt hvidgrå overflade. I baggrunden skov.

Vi har kvæg med klovene i lavt vand eller guldalderagtigt poserende på land.

Vi er kyst. Det er historien.

Ebbevej, Skallingen, Ho Bugt. Ved tidevand drages havoverfladen mod månen, hvorved den får en »bule«, der traskes rundt som en tidevandsbølge på havet.

Streaming. Taylor Swift blev heltinde ved at kæmpe for små musikere mod Apple. Var det ren idealisme? **Side 3**

Design. Bodil Kjærers skrivebord kom med i en James Bond-film. Kvindelige møbelkunstnere gennem 120 år. **Side 14**

Bare fordi man kan høre græsset gro, bor man jo ikke nødvendigvis i et hul...

Levned & meninger.
Side 13

Copenhagen Jazz. Multisaxofonisten Lotte Anker var en af festivalens store oplevelser. **Side 4-5**

Kultur

KLOSTER HAVN, FELSTED HØJ, NISSUM FJORD. FOTO: JANNE KLIERK

Tuot. Fotografen Janne Klierks billeder fra Danmarks kyster udfolder et kolossalt varieret og vidunderligt vandlandskab – og et kolossalt ensartet og trist byggeri af «luksuslejligheder» på havnene.

Hvad vi har – og hvad vi kan miste

AF PERNILLE STENSGAARD

Det har taget Janne Klierk tre år at komme hjem til lejligheden i Bergthoragade på Island Brygge. I de år har hun arbejdet sig gennem landets 7500 kilometer kyst med kamera og stativ. Selv om hun indimellem befandt

sig i lejligheden på fjerde sal, hang hendes tanker og koncentration *derude* i det fantastiske, foranderlige møde mellem vand og land. Ingen adskriver er for store her. For mange ufantastiske fænomener kaldes fantastiske, men kysten er: Pantastisk.

Hun har udvalgt 250 fotografier, fortrinvis panoramabilleder, i tobindsværket *Danmarks Kyster – en fotografisk fortælling*, der udkommer i morgen. Samtidig åbner en

udstilling på Sophienholm med 46 fotografier i så stort format, at vrømlen af små sommerfugle på strandengen tydeligt træder frem.

Hendes omfattende arbejde er slut, men hun siger, at hun kunne begynde forfra i morgen. Der er mere derude.

Det detsjønede og smukke vokabularium til beskrivelse af kysterne træder frem i billeder og tekst. Ord, der optræder i ældre danske

forfatters tendelige landskabsbeskrivelser for derefter næsten at forsvinde fra daglig brug. Klierk har bugeter, fjorde, nes, nægter, vige, ødder, rev, flak og miler, besdringer og klinser. Hun har skank og strandenge, tangskove og tungsand, flodhavne, abarner og kystlandingspladser, tidvand og abbesøje, floddelta og abav, barrieroser og det knap så

FORFATTERS SIDE 10